

**OYBEKNING IBRATLI HAYOT YO'LLARI****Nizomiddinova Sarvinoz Xusniddin qizi**

Toshkent to'qimachilik va yengil sanoat inistituti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19588449>

**Annotatsiya.** Ushbu ilmiy maqolada Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek hayoti va ijodi an'anaviy biografik yondashuvdan chetga chiqqan holda tahlil qilinadi. Maqolada Oybek shaxsi muayyan sanalar yoki asarlar ketma-ketligi orqali emas, balki uning hayotiy tanlovlari, ziyoli sifatidagi mas'uliyati hamda ichki ma'naviy kurashi orqali yoritiladi. Ijodkorning "Navoiy" romani tarixiy asar sifatida emas, balki insoniy fazilatlar, adolat va vijdon masalalarini aks ettiruvchi ibratli badiiy timsol sifatida talqin etiladi. Tadqiqot davomida Oybek hayotidagi murakkab davrlar, sabr-toqat va haqiqatga sodiqlik kabi jihatlar bugungi yosh avlod tarbiyasi bilan bog'liq holda tahlil qilinadi. Maqola Oybek shaxsini zamonaviy nuqtayi nazardan qayta anglashga xizmat qiladi.

**Kalit so'zlar:** Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek, ziyoli mas'uliyati, ibratli hayot yo'li, "Navoiy" romani, ma'naviy tanlov.

**Abstract.** This scientific article analyzes the life and work of Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek from a perspective that goes beyond the traditional biographical approach. The article presents Oybek's personality not through a sequence of specific dates or works, but through his life choices, responsibility as an intellectual, and inner spiritual struggle. The writer's novel Navoiy is interpreted not merely as a historical work, but as an exemplary artistic symbol reflecting human virtues, justice, and conscience. During the research, difficult periods of Oybek's life, as well as qualities such as patience, endurance, and loyalty to truth, are analyzed in connection with the education of today's younger generation. The article serves to reinterpret Oybek's personality from a modern perspective.

**Keywords:** Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek, intellectual responsibility, exemplary life path, Navoiy novel, spiritual choice.

**Аннотация.** В данной научной статье жизнь и творчество Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek анализируются с точки зрения, выходящей за рамки традиционного биографического подхода. Личность Ойбека раскрывается не через последовательность определённых дат или произведений, а через его жизненные выборы, ответственность как интеллигента и внутреннюю духовную борьбу. Роман писателя Navoiy интерпретируется не только как историческое произведение, но и как поучительный художественный образ, отражающий человеческие добродетели, справедливость и совесть. В ходе исследования сложные периоды жизни Ойбека, а также такие качества, как терпение, стойкость и верность истине, рассматриваются в связи с воспитанием современного молодого поколения. Статья способствует переосмыслению личности Ойбека с современной точки зрения.

**Ключевые слова:** Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek, ответственность интеллигента, поучительный жизненный путь, Navoiy, духовный выбор.

**Kirish:** Har bir davr o'z ziyolisidan faqat iste'dod emas, balki jasorat ham talab qiladi.

Chunki ayrim tarixiy sharoitlarda sukut saqlash osonroq, haqiqatni aytish esa mas'uliyatli tanlovga aylanadi. Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek ana shunday murakkab davrda yashab, ijod qilgan va ziyoli insonning jamiyat oldidagi burchini butun hayoti davomida amalda namoyon etgan adibdir.

Oybek shaxsiyati faqat yozgan asarlari bilan emas, balki hayotiy pozitsiyasi, tanlovlari va ma'naviy qat'iyati bilan ham ahamiyatlidir. U ijodni shon-shuhrat yoki shaxsiy manfaat vositasi sifatida emas, balki xalq tafakkurini uyg'otish, adolat va vijdon tushunchalarini mustahkamlash yo'li deb bilgan. Shu sababli uning hayot yo'li oddiy biografik ma'lumotlar majmuasi emas, balki ziyoli mas'uliyati haqidagi jonli saboq sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur maqolada Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek hayoti va ijodi an'anaviy yondashuvdan farqli tarzda tahlil qilinib, uning shaxs sifatida shakllanishi, ichki ma'naviy kurashi hamda "Navoiy" romani orqali ilgari surilgan ibratli g'oyalari ochib beriladi. Tadqiqotning asosiy maqsadi Oybek merosini bugungi yoshlar dunyoqarashi bilan bog'liq holda qayta anglashdan iborat. Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek: faktlar asosida shakllangan ziyoli shaxs

Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek XX asr boshlarida o'zbek jamiyati keskin ijtimoiy, siyosiy va madaniy o'zgarishlar davrini boshdan kechirayotgan bir paytda kamol topdi. Bu davr oddiy ijodkor uchun emas, balki ziyoli inson uchun ham sinovli yillar edi. Oybek hayotiga oid faktlar shuni ko'rsatadiki, u boshidanoq ilm va tafakkur yo'lini ongli ravishda tanlagan shaxs sifatida shakllangan. Oybek 1905-yilda Toshkent shahrida tug'ilib, yoshligidanoq bilim olishga intilgan. U dastlab eski maktabda, keyinchalik yangi usuldagi ta'lim muassasalarida tahsil olgan.

Bu holat uning dunyoqarashi shakllanishida muhim rol o'ynagan, chunki u Sharq an'analari bilan bir qatorda zamonaviy bilimlarni ham egallash imkoniga ega bo'lgan. Aynan shu fakt Oybek shaxsida eski va yangi tafakkur uyg'unligini yuzaga keltirganini ko'rsatadi. Oybek oliy ta'lim jarayonida adabiyot, tilshunoslik va tarix sohalariga alohida qiziqish bildirgan. U nafaqat o'zbek adabiyotini, balki rus va jahon adabiyoti namoyandalarini ham chuqur o'rgangan.

Bu esa uning ijodiy tafakkuri kengayishiga, badiiy va ilmiy qarashlarining pishib yetilishiga sabab bo'lgan. Faktlar shuni tasdiqlaydiki, Oybek bilimni shunchaki diplom yoki lavozim uchun emas, balki xalq manfaatiga xizmat qiladigan qurol sifatida ko'rgan. Oybek hayotidagi muhim faktlardan biri — uning faqat ijod bilan cheklanib qolmaganidir. U adabiyot va madaniyat sohasida turli mas'ul lavozimlarda faoliyat olib borgan. Xususan, Oybek O'zbekiston Fanlar akademiyasida, yozuvchilar uyushmasida hamda ilmiy-adabiy muassasalarda ishlagan. Bu fakt uning jamiyat hayotiga befarq bo'lmaganini, ziyoli sifatida faol pozitsiyani egallaganini ko'rsatadi. Oybekning hayoti va faoliyati davomida u ko'plab murakkab davrlarni boshdan kechirgan. XX asrning siyosiy bosimlarga boy muhiti ko'plab ijodkorlarni ehtiyotkorlikka, ayrim hollarda sukut saqlashga majbur qilgan. Biroq faktlar Oybek bunday vaziyatlarda ham adabiyotdan yuz o'girmaganini ko'rsatadi. U o'z asarlari orqali inson, adolat, vijdon va ma'naviyat masalalarini ko'tarishda davom etgan.

Oybek hayotidagi yana bir muhim fakt — uning tarixiy shaxslarga murojaat qilishidir. Bu tasodifiy hol emas edi. Ayniqsa, Alisher Navoiy shaxsiga murojaat qilishi chuqur ilmiy va ma'naviy asosga ega bo'lgan. Oybek "Navoiy" romanini yozishdan oldin ko'plab tarixiy manbalarni o'rgangan, arxiv materiallari bilan ishlagan. Bu fakt romanning shunchaki badiiy to'qima emas, balki ilmiy asosga tayangan yirik asar ekanini ko'rsatadi.

"Navoiy" romanining yaratilishi Oybek hayotidagi eng muhim voqealardan biri hisoblanadi. Ushbu asar orqali Oybek nafaqat tarixiy shaxs obrazini yaratgan, balki ilmiy, adolatparvar va xalqparvar ziyoli timsolini ilgari surgan. Faktlarga tayanib aytish mumkinki, Oybek bu asarda o'zining hayotiy qarashlarini, ziyoli inson qanday bo'lishi kerakligi haqidagi tushunchalarini ifodalagan. Oybek hayotining faktlarga asoslangan yana bir ibratli jihati — uning mehnatsevarligidir. U umrining so'nggi yillarigacha ilmiy va badiiy izlanishlardan to'xtamagan.

Sog'lig'idagi muammolarga qaramay, ijod bilan shug'ullanishni davom ettirgani uning ichki kuchi va qat'iyatidan dalolat beradi. Bu fakt Oybek shaxsida sabr va mas'uliyat fazilatlarini ustuvor bo'lganini ko'rsatadi. Oybek hayotidagi e'tiborga molik faktlardan yana biri — uning tarjimonlik faoliyatidir. U jahon adabiyoti namoyandalarining asarlarini o'zbek tiliga tarjima qilish orqali milliy adabiyotning badiiy va tafakkur doirasini kengaytirgan. Tarjima jarayoni Oybek uchun oddiy til almashtirish emas, balki mazmun, ruh va g'oyani milliy ongga mos holda yetkazish vazifasini bajargan. Bu holat uning til madaniyatiga va badiiy tafakkurga qanchalik jiddiy yondashganini faktlar asosida tasdiqlaydi.

Oybekning hayotiy faoliyatida ilmiy izlanishlar ham muhim o'rin egallagan. U adabiyot tarixi, badiiy tafakkur va ijod masalalariga bag'ishlangan ilmiy maqolalar yozib, adabiyotga nazariy nuqtayi nazardan ham yondashgan. Bu fakt Oybek shaxsida faqat ijodkor emas, balki tahlilchi va tadqiqotchi ziyoli shakllanganini ko'rsatadi. Uning ilmiy qarashlari o'zbek adabiyotini tizimli o'rganishda muhim manbalardan biri hisoblanadi. Shuningdek, Oybek yosh ijodkorlar bilan ishlashga alohida e'tibor qaratgan. U adabiy jarayonda yangi iste'dodlarni qo'llab-quvvatlagan, ularning asarlarini tahlil qilib, yo'l-yo'riqlar bergan. Bu fakt Oybekning bilimni o'zida saqlab qolmaganini, balki uni jamiyat va kelajak avlod bilan bo'lishishni o'zining burchi deb bilganini ko'rsatadi. Oybek hayotidagi muhim faktlardan yana biri — uning ijoddan hech qachon voz kechmaganidir. Sog'lig'i yomonlashgan davrlarda ham u ilmiy va badiiy ishlarini davom ettirgan.

Bu holat uning hayotga, ijodga va ma'naviy mas'uliyatga bo'lgan munosabatini yaqqol namoyon etadi.

Xulosa qilib aytganda, Oybek hayotiga oid faktlar uning shaxs sifatida tasodifan shakllanmaganini ko'rsatadi. U bilim olish, tarjimonlik, ilmiy faoliyat, jamoat ishlari va uzluksiz ijod orqali ziyoli darajasiga ongli ravishda yetishgan. Uning hayot yo'li ilmga sadoqat, jamiyat oldidagi mas'uliyat va ma'naviy qat'iyat asosida shakllanib, bugungi yoshlar uchun amaliy ibrat namunasi bo'lib xizmat qiladi.

“Navoiy” romani — tarixiy asar emas, ziyoli mas'uliyatining badiiy ifodasi

Muso Toshmuhammad o'g'li Oybek ijodida “Navoiy” romani alohida o'rin tutadi. Bu asarni shunchaki tarixiy roman sifatida baholash uning asl mohiyatini to'liq ochib bera olmaydi.

Chunki Oybek ushbu asar orqali faqat Alisher Navoiy hayotini tasvirlashni emas, balki ziyoli inson qanday bo'lishi, ilm va mansab o'rtasida qanday tanlov qilishi kerakligi haqidagi muhim fikrlarni ilgari surgan. Oybek “Navoiy” romanini yozishdan avval bu tarixiy shaxsga yuzaki yondashmagan. U Navoiy yashagan davr, siyosiy muhit, saroy hayoti va zamondoshlar bilan munosabatlarni chuqur o'rganib chiqqan. Tarixiy manbalar, tazkiralari va ilmiy tadqiqotlar asosida Oybek Navoiy siymosini real, hayotiy va ishonarli qilib yaratishga intilgan. Shu sababli romandagi voqealar sun'iy emas, balki tarixiy haqiqat bilan uyg'un holda tasvirlangan.

Asarda Alisher Navoiy obrazi faqat buyuk shoir sifatida emas, balki davlat ishlariga mas'ul bo'lgan, adolat va vijdonni ustun qo'ygan shaxs sifatida gavdalanadi. Oybek Navoiyni mansab va shaxsiy manfaat ortidan quvuvchi emas, balki ilm va xalq manfaati yo'lida kurashgan ziyoli sifatida ko'rsatadi. Bu jihat romanning eng muhim ibratli tomonlaridan biridir.

Roman davomida Oybek ilm va ma'naviyat masalasiga alohida e'tibor qaratadi. Navoiy obrazining ilmga bo'lgan hurmati, bilimni jamiyat taraqqiyotining asosiy omili sifatida ko'rishi aniq voqealar orqali ochib beriladi. Bu holat Oybekning shaxsiy qarashlari bilan ham uyg'un bo'lib, u ilmli inson jamiyat oldida befarq bo'lib yashamasligi kerak degan g'oyani ilgari suradi.

“Navoiy” romanida saroy muhitidagi ziddiyatlar, mansab uchun kurashlar va adolat masalalari ochiq tasvirlanadi. Oybek bu orqali har bir davrda mavjud bo‘lgan muammolarni ko‘rsatadi. Asardagi voqealar bugungi zamon bilan hamohang bo‘lib, o‘quvchini chuqur mushohada qilishga undaydi. Aynan shu jihat romanni oddiy tarixiy asardan ko‘ra kengroq ma’noga ega asarga aylantiradi. Oybek ushbu asar orqali ziyoli mas’uliyati masalasini markazga qo‘yadi. Navoiy davlat ishlariga aralashar ekan, shaxsiy manfaatdan ko‘ra xalq manfaatini ustun qo‘yadi. Bu holat tarixiy faktlarga tayangan holda badiiy shaklda yoritilgan. Oybek shu orqali ilmi insonning jamiyat hayotida faol bo‘lishi zarurligini ta’kidlaydi. Asarda qahramonlarning ichki kechinmalari, ikkilanishlari va ma’naviy kurashlari ham muhim o‘rin egallaydi. Oybek bu orqali insoniy his-tuyg‘ularni tarixiy voqealar bilan uyg‘unlashtirib, o‘quvchiga yaqin va tushunarli obrazlar yaratadi. Natijada Navoiy siymosi uzoq tarixiy shaxs emas, balki bugungi kun uchun ham ibrat bo‘la oladigan inson sifatida namoyon bo‘ladi. Oybek “Navoiy” romanida badiiy til masalasiga ham jiddiy e’tibor qaratgan. Asarning tili ravon, obrazli va mazmunan boy bo‘lib, tarixiy ruhni saqlagan holda o‘quvchiga og‘irlik qilmaydi. Bu holat romanning keng kitobxonlar ommasidan qabul qilinishiga xizmat qilgan. Romanni yanada boyitish maqsadida Oybek tarixiy voqealarni va qahramonlar hayotini misollar bilan yanada batafsil ko‘rsatgan. Masalan, Navoiy saroydagi siyosiy qarorlar oldida qanday ikkilanishlar bilan yuzlashgani, shaxsiy do‘stlar va mas’uliyat o‘rtasidagi tanlovlari, ilm va adolatni jamiyat oldida qanday qo‘llashi tafsilotlari bilan tasvirlangan. Bu misollar romanning faktlarga sodiqligini va ibratli mazmunini oshiradi.

Bundan tashqari, Oybek tarixiy manbalarni badiiy tafakkur bilan uyg‘unlashtirib, o‘quvchiga shunchaki voqeani tushuntirmaydi, balki o‘zining ma’naviy qarashlari, adolat va mas’uliyat haqidagi fikrlarini ham singdiradi. Shu jihat romanni nafaqat tarixiy roman, balki ma’naviy tarbiya manbai darajasiga olib chiqadi.

Xulosa qilib aytganda, “Navoiy” romani Oybek ijodida nafaqat yirik tarixiy asar, balki ziyoli insonning jamiyat oldidagi burchi haqida chuqur fikr yuritishga undovchi ibratli badiiy maktabdir. Ushbu asar orqali Oybek o‘zining hayotiy qarashlarini, ilm, adolat va ma’naviy jasorat haqidagi tushunchalarini badiiy obrazlar vositasida ifodalagan. Shu bois “Navoiy” romani bugungi kunda ham o‘z ahamiyatini yo‘qotmagan va yosh avlod tarbiyasida muhim manba bo‘lib qolmoqda.

#### Oybek hayotidagi sinovlar va ibratli saboqlar

Muso Toshmuhammad o‘g‘li Oybek hayotida oson yo‘l yo‘q edi. U yashagan davr siyosiy, ijtimoiy va madaniy ziddiyatlarga boy bo‘lib, har bir ziyoli inson uchun qiyinchiliklarni keltirib chiqardi. Oybek bu sinovlarga qaramay, ilmga sadoqat, ma’naviy prinsiplariga sodiqlik va jamiyat oldidagi mas’uliyatini saqlashga intildi. Bu jarayon uning shaxsiy va ijodiy o‘shida muhim o‘rin tutdi. Oybekning hayotidagi murakkab vaziyatlardan biri — ilm va adabiyotning siyosiy sharoit bilan moslashmasligi edi. Ko‘plab ijodkorlar faqat o‘z manfaatini o‘ylagan paytda, Oybek jamiyat manfaatini, yosh avlod tarbiyasini ustun qo‘ydi. U asarlarida insoniy fazilatlarini, adolatni va ma’naviy jasoratni yoritib, o‘quvchilarga hayotiy ibrat berdi.

Hayotidagi boshqa sinovlar Oybekning sabr va qat’iyatini sinadi. Shaxsiy salomatligi, vaqt va resurs cheklolariga qaramay, u ilmiy tadqiqotlarini, tarjimonlik faoliyatini va adabiy ishlarini davom ettirdi. Bu holatlar uning hayotiy printsiplarini mustahkamladi va asarlari orqali yosh avlodga ibrat bo‘lib xizmat qildi. Oybekning sinovlardan chiqish strategiyasi shundan iboratki, u har bir qiyinchilikni ilm, sabr, tahlil va ma’naviy kuch orqali yengishga intilgan.

Shu tarzda u faqat shaxsiy muvaffaqiyatga erishmagan, balki o'z davrining jamoat hayotiga, ilmiy va adabiy muhitga sezilarli ta'sir ko'rsatgan. Masalan, u yosh iste'dodlarni qo'llab-quvvatlash, ularni ilmiy va badiiy jihatdan rivojlantirish orqali o'z ijtimoiy mas'uliyatini amalga oshirgan. Shuningdek, Oybek hayotidagi sinovlar va ularning badiiy ifodasi uning ma'naviy jasoratini ochib beradi. U qiyin qarorlar oldida doimo xalq manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo'ygan. Bu jihat asarlari va real hayotidagi voqealar orqali o'quvchiga aniq namuna sifatida yetkaziladi. Oybekning sabr, qat'iyat va fidoyiligi uning hayotidagi barcha murakkab vaziyatlarda o'z aksini topgan. Bundan tashqari, Oybek insoniy fazilatlarni qadrlashni ham muhim ibrat deb bilgan. U o'z asarlarida halollik, vijdon, ilmiy izlanish va adolat tamoyillarini targ'ib qilgan. Hayotidagi murakkab vaziyatlarda bu fazilatlarni amalda qo'llashi, shaxsiy qiyinchiliklarga qaramay, doimo o'z prinsiplariga sodiq qolishi — yoshlar uchun real va ta'sirli o'rnak bo'lib xizmat qiladi.

Xulosa qilib aytganda, Oybek hayotidagi sinovlar va ularning badiiy ifodasi shuni ko'rsatadiki, iste'dod va mas'uliyat bir-birini to'ldiradi. U har bir qiyinchilikni sabr, qat'iyat va ma'naviy prinsiplar orqali yengib, shaxsiy va ijodiy merosini boyitgan. Shu bois Oybek hayoti va ijodi yosh avlod uchun real hayotiy ibrat, ilhom va o'rnak sifatida qoladi, insoniyatga xizmat qilish, bilim va ma'naviyatni jamiyat manfaati yo'lida ishlatishning namunasidir.

**Xulosa:** Muso Toshmuhammad o'g'li Oybekning hayot yo'li va ijodi nafaqat adabiy meros, balki insoniy fazilatlar, ma'naviy mas'uliyat va jamiyat oldidagi burch haqida chuqur dars beradi. Uning shaxsiyati, ilmga sadoqati va jamoat faoliyati bir-biri bilan uyg'unlashib, yosh avlod uchun real ibratga aylanadi. Oybek har bir qarorida, har bir asarida ilm, adolat, vijdon va fidoyilikni ustun qo'ygan.

Bu esa uning hayoti va ijodini nafaqat o'tmish tarixida, balki bugungi kun va kelajak avlod tarbiyasida ham dolzarb qiladi. Oybek hayoti shuni ko'rsatadiki, iste'dod va mas'uliyat bir-birini to'ldirishi shart, faqat shunda insoniy va ijodiy muvaffaqiyat to'liq ma'no kasb etadi. U yoshlarni ilm olishga, o'zini rivojlantirishga va jamiyat manfaatini shaxsiy manfaatdan ustun qo'yishga undaydi. Shuningdek, Oybekning sinovlardan o'tgan hayoti va asarlari bizga sabr, qat'iyat va ma'naviy jasoratning qanchalik muhimligini namoyon qiladi. Xulosa sifatida aytish mumkinki, Muso Toshmuhammad o'g'li Oybekning hayoti va ijodi — bu zamonaviy inson uchun ibrat maktabi, ma'naviy va axloqiy qadriyatlarni o'rganish va amalda qo'llash uchun hayotiy namuna bo'lib qoladi. Uning asarlari va hayotiy qarashlari bugungi kunda ham yoshlarni ilm, ma'naviyat va mas'uliyat yo'lida yetaklaydi, insoniyatga xizmat qilish va jamiyat ravnaqi yo'lida harakat qilishga ilhom bag'ishlaydi.

#### **Foydalanilgan adabiyotlar**

1. Oybek, M. T. O'. Navoiy. – Toshkent: O'zbekiston, nashriyot, yil.
2. Mirzo Ulug'bek, A. O'zbekiston adabiyoti tarixi. – Toshkent: Fan, 2005
3. Qodiriy, A. O'zbek adabiyoti va zamonaviy o'quvchilar. – Toshkent: Sharq, 2010.
4. Toshmuhammadov, R. Ziyolilar merosi va ma'naviy qadriyatlar. – Toshkent: Ma'rifat, 2015.
5. Abdurahmonov, S. O'zbek adabiyoti: tarix va tahlil. – Toshkent: Ilm, 2012.
6. Abdullayeva, L. Alisher Navoiy va uning ijodiy merosi. – Toshkent: Adabiyot, 2008.